

Література:

1. Алексеева Ю. Психологічні аспекти вивчення феномену віри. *Проблеми сучасної психології*. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С.Костюка НАПН України. 2015. В.27. С. 20-34.
2. Боришевський М.Й. Особистість у вимірах самосвідомості. Суми: Еллада, 2012. 608 с.
3. Грановская Р.М. Психологическая защита. СПб.: Речь, 2010. 472 с.
4. Грановская Р.М. Психология веры. СПб.: Питер, 2010. 480 с.
5. Крюкова Т.Л. Психология совладающего поведения. Кострома: Авантитул, 2004. 244 с.
6. Никольская И. М., Грановская Р. М. Кризисная психологическая помощь и психология веры. *Медицинская психология в России: электрон. науч. журн.* 2015. N 1(30). С. 4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/krizisnaya-psihologicheskaya-pomosch-i-psihologiya-veru>
7. Никольская И. М., Грановская Р. М. Психология веры как основа кризисной психологической помощи в совладании с переживанием утраты. *Вестник психотерапии*. 2014. № 49(54). С. 39-58.
8. URL:<https://pstgu.ru/download/1380801605.10DvojninDanilova.pdf>

ТРАДИЦІЙНІ ТА НОВІ ФОРМИ ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Олексій Запорожченко
кандидат філософських наук, доцент
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Поняття «інформаційне суспільство» в якості істотної ознаки сучасної цивілізації надає особливого статусу інформації, що виробляється і споживається, виступає як владний ресурс, потребує правового захисту та безпеки, а розширення доступу до інформації та інформаційна рівність стає важливою складовою державної політики. Процес пізнання є засвоєнням інформації, освіта покликана навчити шукати та обробляти інформацію, спілкування є обміном інформацією, творчість є створенням інформації. У зв'язку з прискореним розширенням інформаційного простору розмиваються культурні кордони, утворюються соціальні зв'язки нового типу, локальне розчиняється в глобальному. Звичні та стійкі форми соціального буття, реальні відносини доповнюються віртуальними, що легко створюються і також легко припиняються в інтернет-просторі. У цьому глобальному інформаційному просторі панує випадковість, багатозначність і невизначеність в оцінці, а в процесі нескінченної та баготрівневої комунікації важко побачити будь-яку цілісність. Духовна єдність суспільства стоїть перед загрозою зникнення, суспільство замінюється на еклектичну аудиторію, колективна ідентичність стає множинною,

Сучасна психологія: проблеми та перспективи

багаторівневою [1]. Ми спробуємо простежити зв'язок між особливостями взаємодії на основі інформаційних технологій та змінами в процесах особистісної ідентифікації особистості.

В інтернет-просторі соціальна ідентичність сприймається не стільки як громадянство, скільки як приналежність до спільноти, групи на підставі спільності інтересів. Та чи інша форма самопрезентації, інформація про себе, коментарі на форумі дозволяють заявити про своє існування. Можна «клонуватися», існувати під різними іменами (ніками) і в різних образах у віртуальному світі. Необхідна людині і суспільству діяльність, спрямована на пізнання, виховання і живе спілкування, що вимагає зміни і розвитку в часі, замінюється обміном повідомленнями, екран смартфона або комп'ютера стає простором, де людина живе, виражає себе у різноманітних коментарях, чекає відповіді або оцінки. Ми стаємо сьогодні свідками нового феномену — «віртуалізації» свідомості, коли людина перестає відчувати себе реальною як фізично, так і екзистенційно [2]. Як наслідок, особистісна ідентичність людини також зазнає значних змін, оскільки формується в результаті впливу віртуального культурного простору на індивіда.

Ідентичність розуміється як внутрішня тотожність особистості, тобто специфічне відчуття безперервності і цілісності власного існування при одночасному визнанні цієї тотожності оточуючими. Тобто ідентичність являє собою стійке уявлення про себе як про індивіда, що має власну історію (біографію), як про члена соціальних груп і суспільства, про дійсне джерело власних вчинків. У той же час, поняття ідентичності відображає соціальну природу людини, так як ідентичність формується в процесі соціалізації, коли особистість засвоює базисні культурні установки, які стають установками самої особистості. На основі цих уявлень і виникає перша думка про себе, наприклад, про правильність чи неправильність власних дій. Надалі формується вже власне особистісне уявлення про себе як унікальну особистість. Вона виникає на основі стійких реакцій інших людей на дії і сам факт присутності особистості. Стійка ідентичність, в тому числі і ідентифікація себе з певними «значущими іншими» є наслідком (і критерієм) успішної соціалізації. У зв'язку з цим виникає питання про можливість формування стійкої ідентичності в умовах інформаційного суспільства. Тут можливі дві кардинально протилежні точки зору. Перша оцінює формування інформаційного суспільства як умову якісного зростання можливостей для розвитку особистості, розширення її свободи і творчих потенцій. Другий підхід менш оптимістичний і акцентує увагу на ті загрози для особистості, які виникають в нових умовах.

Наприклад, сучасні західні дослідники Ентоні Гіденс та Зигмунд Бауман вважають, що зараз спостерігаються явні ознаки кризи ідентичності, причини якої вони бачать у породженому засобами масової інформації віртуальному світі, який виявився позбавленим більшості істотних для особистої і колективної ідентичності зв'язків і характеристик. Виявився зруйнованим «зв'язок часів», замінений на

Сучасна психологія: проблеми та перспективи

потік «сенсацій», які привертають увагу, але відволікають від дійсних проблем. Повсякденність виявляється досить «сірою» та нудною у порівнянні з віртуальним світом телевізійних програм, модних журналів, нестримної комунікації за допомогою сучасних засобів зв'язку (багатодинні розмови по телефону або нескінченні «бесіди» в чатах), до яких додалися комп'ютерні онлайн-ігри [5, с. 43].

Отже, віртуальна реальність не виникла у зв'язку з появою цифрових технологій, а лише поширила свої межі на нові комунікаційні та обчислювальні системи. В межах інформаційного суспільства формуються і свої специфічні загрози, перш за все самі особливості структурної організації комунікативного простору: спонтанність, фрагментарність, тимчасовість більшості взаємодій. В даному контексті інформаційне суспільство являє собою досить нестійку систему, яка породжує як небачені ніколи раніше можливості інтенсифікації та поглиблення особистісного розвитку, так і протилежні тенденції, які проявляються найбільш гостро саме в контексті проблеми ідентифікації особистості. Умови перебування особистості в рамках сучасних комунікаційних структур, функціонування яких ґрунтується на новітніх інформаційних технологіях, дуже специфічні і суперечливі.

Перш за все, в умовах нового комунікативного простору значно зменшується роль традиційних агентів соціалізації — економічних, освітніх, професійних інститутів тощо. Сучасні технології якісно підвищують можливості окремого індивіда надавати істотний вплив на інформаційний простір. Причому ці можливості мало залежать від тієї соціальної позиції, яку індивід займає в «реальній» соціальній структурі. Тобто статус учасника мережевої комунікації не залежить безпосередньо від його формальних соціальних статусів. Це відкриває перед індивідом можливості соціальної адаптації, засновані виключно на його особистих якостях і навичках. Як наслідок, спостерігається якісне скорочення соціальних дистанцій між аматорським і професійним рівнями більшості видів діяльності, які традиційно існували на різних рівнях суспільного життя. Це, безумовно, сприяє як інтенсивній трансляції досвіду та інформації, так і виникненню нових відносин, що безпосередньо поєднують різні сфери соціальної діяльності або рівні соціальної ієрархії. Такі відносини, безумовно, є важливим соціальним ресурсом і мають позитивні наслідки, так як відтворюють цілісність соціальної структури, прискорюють циркуляцію колективного досвіду.

Зменшення ролі традиційних посередників і «соціальних фільтрів», що спостерігається в сучасному інформаційному просторі, в принципі, є позитивним, так як веде до більшого плюралізму і можливості розгортання вільної від зовнішніх обмежень комунікації. Але в деяких випадках відсутність контролюючих інстанцій може бути не таким однозначно позитивним, наприклад, коли одна з сторін комунікації має злочинні наміри. У такому випадку у вразливому становищі з очевидних причин найчастіше виявляються незрілі в

Сучасна психологія: проблеми та перспективи

соціальному плані (діти, підлітки) і некомпетентні особи або люди з нестійкою особистісною організацією. У той же час, індивіди, які страждають психічними розладами, або мають негативну мотивацію, можуть використовувати таку відсутність контролю для реалізації своїх патологічних або злочинних намірів. Традиційні моделі соціальних відносин запобігають більшості ситуацій такого роду, тому що ґрунтуються на публічності контактів і особистої присутності учасників, що виробляє у останніх стійкі форми соціальної взаємодії. Але ці моделі не працюють в нових умовах, що викликає необхідність у створенні певних регуляторних механізмів, які б функціонували в умовах нового інформаційного простору.

Нові засоби комунікації збільшують інтенсивність інформаційних процесів, прискорюють інформаційний обмін. Будь-який учасник такої комунікації взаємодіє вже не з малими групами, представленими конкретними індивідами в рамках стійких відносин, як це відбувається в рамках традиційної соціальної діяльності, а з безліччю потенційно доступних респондентів, з певним віртуальним колективним суб'єктом. В таких умовах будь-яка традиційна авторитетність стає умовною, та й первинне джерело інформації часто не піддається ідентифікації, що, в поєднанні з лавиноподібним зростанням обсягів інформації, неминуче призводить до появи «інформаційного сміття». Некомпетентний учасник комунікації позбавляється можливості адекватно оцінити джерело (ресурс) або зміст (контент) інформаційного повідомлення. Та й саме поняття компетентності стає досить умовним.

У широкому сенсі проблема особистості в інформаційному просторі може бути сформульована в категоріях мети і засобів. Сучасне середовище комунікації та інформаційні технології — це найбільш універсальний засіб вирішення дуже широкого спектру завдань: від пошуку інформації або знайомств до створення нових спільнот, соціальних структур та власного інтернет-бізнесу. Важливим при цьому стає питання про те, в яких цілях використовується цей засіб, хто формулює ці цілі та виробляє механізми їх досягнення, тобто хто (або що) виступає в якості суб'єкта цілепокладання. Питання, в кінцевому підсумку, знову зводиться до ступеню розвиненості, компетентності і, як наслідок, відповідальності особистості, рівнем її соціального розвитку та стійкості соціальних структур, як традиційних, так і нових, що виникають в межах інтернет-спільнот. Можливою соціальною базою для такого типу взаємодій, які не ґрунтуються на тривалому спільному досвіді і відсутності повного уявлення про ситуацію, є довіра.

Довіра означає наявність впевненості в тому, що всі учасники взаємодії поділяють загально визнані стандарти діяльності та оцінюють реальність схожим чином. В умовах формальних (економічних, правових) взаємодій існують стандартні форми договірних відносин, які підпорядковують поведінку сторін юридичним нормам. В умовах анонімності, що є невід'ємною рисою сучасних комунікативних мереж,

Сучасна психологія: проблеми та перспективи

проблема довіри стає першорядною, але при цьому саме анонімність остаточно підриває саму можливість довіри [3]. Особистість виявляється в ситуації вибору: або обмежити взаємодію вузьким колом, тобто повернутися до традиційної моделі комунікації, або все ж включитися в комунікацію без достатніх гарантій. Тому, з одного боку, відносини вироджуються в поверхневу взаємодію, яка не може обернутися серйозними негативними наслідками; але, в той же час, відбувається зростання зловживань, шахрайства і злочинів проти особистості.

Традиційні моделі взаємодії передбачають такі соціальні ресурси як повагу, довіру, авторитет тощо, що виражаються в так званому «кредиті довіри», який є основним соціальним капіталом. У нових умовах комунікації цей капітал може значно або повністю втратити значення, подібно до того, як в умовах формального права деградує традиційна неформальна регуляція, заснована на базисних етичних та релігійних уявленнях. Відповідно можуть зникнути і ті соціальні механізми, які відповідають за культивування в особистості установок, націлених на реалізацію нормативної моделі соціальної адаптації, а заснований на ній тип стійкої ідентичності може бути витіснений новими типами [4]. Наприклад, «мозаїчною» ідентичністю, яка породжується відповідною фрагментарною культурою. Важливим в таких умовах є питання про те, який же тип адаптації особистості стане домінувати в нових умовах: пасивне пристосування до процесів, які розвиваються в силу власної логіки і обставин, або активне освоєння соціального простору, і в першу чергу його інформаційного виміру. Таке активне освоєння можливо тільки шляхом оволодіння ключовими ресурсами та механізмами функціонування суспільних систем, які тільки і можуть наділити особу можливістю контролювати ті процеси, в яких вона бере участь.

Отже, сучасні технології створюють певні проблеми, кидають виклик особистості, підвищуючи вимоги до швидкості її реакцій, до рівня компетентності, однак поряд з цим вони ж надають і нові можливості творчої самореалізації, розширюють можливості збагачення власної ідентичності. Потребує подальшого дослідження вплив інформатизації на процеси ідентичності молоді, потребує більш глибокого розгляду становлення колективних форм поведінки в мережевому просторі, співвідношення публічності і інтимності, а також індивідуального та колективного. В цілому можна констатувати, що основна маса населення успішно адаптується до становлення інформаційного суспільства, використовуючи переваги, що надають інформаційні технології. Полегшити процеси соціалізації та ідентифікації молодого покоління, адаптації осіб старшого віку до мінливих умов існування може цілеспрямована діяльність по формуванню інформаційної культури особистості.

Література:

1. Артюшенко О. В. Інформаційне суспільство: джерела, проблеми, тенденції розвитку. *Гілея: науковий вісник*. 2016. Вип. 110. С. 177–180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_110_45
2. Баева Л. В. Виртуальная сансара: трансформация модели реальности в условиях информационной культуры. URL: <http://emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/BPA/3b54d9e1d3cad98a44257a010046707d>
3. Данильян О. Г. Інформаційне суспільство: морально-етичний дискурс. *Інформація і право*. 2014. № 1. С. 16–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2014_1_4
4. Лукашенко М. В. Інформаційне суспільство та становлення віртуальної соціальності. *Гілея: науковий вісник*. 2017. Вип. 122. С. 280–283. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2017_122_71
5. Поліщук Р. М. Культурна ідентичність як субстанційний чинник формування світогляду українського народу в епоху глобалізації. Дисертація на здобуття вченого звання кандидата філософських наук. Львів, 2017. 215 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ ВІКОВИХ КРИЗ ОСОБИСТОСТІ

Катерина Курдогло

студентка факультету іноземних мов

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Науковий керівник — викл. Проданова О. М.

Вже досить довгий час науковці проявляють інтерес до питання людської психології, причин зміни поведінки особистості і процесу налагодження щасливого гармонійного існування. Таким чином, все більш актуальним у наш час стає питання гармонії у психологічному стані. Важливим буде зазначити, що особистість не досягає гармонії під час повної відсутності негативних факторів або криз, вона досягає психологічного благополуччя лише під час активної боротьби з ними і подальшого повного подолання криз.

Метою даної роботи буде висвітлення проблематики кризи особистості як рушійної сили на шляху до зміни життєвої ролі і детальний розгляд характеристики видів криз послідовно впродовж всього життя.

Основними завданнями статті є:

- 1) аналіз кризи особистості як явища, її характеристика
- 2) дослідження видів криз
- 3) намічення шляхів подолання кризи

Детальніше розкриваючи термін кризи особистості, можна опиратись на визначення Т. Титаренко, яка описує життєву кризу як тривалий внутрішній конфлікт з приводу життя в цілому, його сенсу, головних цілей та шляхів їх досягнення [3, с. 91]. Схожу концепцію висуває Р. Ахмеров, який розглядає кризу як феномен внутрішнього